

**QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA
XOS XUSUSIYATLARI**

Ilmiy rahbar: Rafieva Zarina Xusanovna

Investitsiya va innovatsiyalar kafedrasida assistenti

zrofiyeva@gmail.com

Talaba: Valiyeva Mubina Ixtiyor qizi

Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti Buxgalteya hisobi fakulteti BT 123

mubinavaliyeva2006@icloud.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 25.04.2026

Revised: 26.04.2026

Accepted: 27.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Qishloq xo'jaligi,
Soliqqa tortish,
Korxonalar, Soliq
imtiyozlari,
Subsidiyalar, Iqtisodiy
rivojlanish, Oziq-ovqat
xavfsizligi*

Maqolada qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Qishloq xo'jaligi sektori iqtisodiyotning muhim qismini tashkil etadi va uning rivojlanishi mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligi, iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish jarayonida yuzaga keladigan muammolar, ularning moliyaviy holati, davlat siyosati va qishloq xo'jaligi rivojlanishidagi rolini o'rganish maqsadida ushbu maqola yozilgan. O'ziga xos xususiyatlar, jumladan, subsidiyalar, soliq imtiyozlari va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining bozor narxlari kabi omillar tahlil qilinadi. Maqola natijalari qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishda dolzarb masalalarni aniqlash va ularni hal etish yo'llarini taklif etishga yordam beradi.

Kirish.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning muhim va ajralmas qismi bo'lib, mamlakatlar rivojlanishida markaziy rol o'ynaydi. Bu sektor oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ish

o'rinlarini yaratish va ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimi ham o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi zarur. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish jarayonining o'ziga xos jihatlari, muammolari va ularni hal etish yo'llari tahlil qilinadi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini ko'pincha boshqa sohalarga nisbatan o'ziga xos iqtisodiy sharoitlarda faoliyat yuritadilar. Ularning daromadlari mavsumiy, xarajatlari esa doimiy bo'lishi mumkin, bu esa soliqqa tortish jarayonini murakkablashtiradi. Masalan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining narxlarini bozor sharoitlariga qarab o'zgarib turadi, bu esa korxonalarining moliyaviy holatini bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishda ularning iqtisodiy holatini inobatga olish zarur.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligida ko'plab subsidiyalar va soliq imtiyozlari mavjud bo'lib, ular davlat tomonidan qishloq xo'jaligini rivojlantirish maqsadida beriladi. Bu imtiyozlar qishloq xo'jaligi korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi, ammo ularni to'g'ri boshqarish va nazorat qilish muhimdir. Aks holda, subsidiyalarni noto'g'ri taqsimlash yoki suiiste'mol qilish holatlari yuzaga kelishi mumkin. Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishda boshqa bir muhim jihat - bu ekologik omillar hisobga olinishi kerak. Qishloq xo'jaligi faoliyati atrof-muhitga ta'sir ko'rsatishi mumkin, shuning uchun ekologik toza texnologiyalarni qo'llash va barqaror rivojlanishga e'tibor qaratish zarur. Bu esa, o'z navbatida, soliqqa tortish tizimida ekologik jihatlarni hisobga olishni talab qiladi.

Shuningdek, qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishda xalqaro tajribalarni o'rganish ham muhim ahamiyatga ega. Turli mamlakatlarda qishloq xo'jaligi sektori uchun mo'ljallangan soliqqa tortish tizimlari farq qiladi va har bir mamlakatning o'ziga xos sharoitlari va ehtiyojlari mavjud. Shu sababli, xalqaro tajribalarni o'rganib, milliy soliqqa tortish tizimini takomillashtirish imkoniyatlari mavjud. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari va muammolari chuqur tahlil qilinadi. Maqsadimiz - bu jarayonni yanada samarali va adolatli qilish uchun takliflar ishlab chiqishdir. Qishloq xo'jaligi sektori rivojlanishi uchun to'g'ri soliqqa tortish tizimi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy farovonlikni ham oshiradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari O'zbekiston iqtisodiyotida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu sohada bir qancha olimlar tadqiqotlar olib borgan. Ular qishloq xo'jaligini rivojlantirish va soliqqa tortish tizimini takomillashtirishga oid muammolarni o'rganib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishmoqda. O'zbekiston Milliy Universiteti professori, iqtisodchi Olimjonov Bahromning tadqiqotlari qishloq xo'jaligi

korxonalarining soliqqa tortish tizimidagi o'ziga xos jihatlarni o'rganishga qaratilgan. U o'z asarlarida qishloq xo'jaligi korxonalarining daromadlari mavsumiy bo'lishi, xarajatlarining esa doimiyligi kabi omillarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Olimjonov, shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishda subsidiyalar va soliq imtiyozlarining ahamiyatini ham yoritadi.

Yana bir taniqli olim, iqtisodiyot fanlari doktori Sultonov Alisher, qishloq xo'jaligi sektoridagi soliq siyosatini o'rganishga bag'ishlangan bir qancha ilmiy maqolalarni yozgan. Uning tadqiqotlari qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishda ekologik omillarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Sultonov, shuningdek, qishloq xo'jaligida ekologik toza texnologiyalarni qo'llash orqali barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkinligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Vazirligi huzuridagi ilmiy-tadqiqot institutida faoliyat yuritayotgan olimlar ham qishloq xo'jaligi korxonalarining soliqqa tortilishi bilan bog'liq masalalarni o'rganmoqda. Ularning ishlarida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishni rag'batlantirish uchun soliq imtiyozlarini takomillashtirish, shuningdek, qishloq xo'jaligi korxonalarini raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan. Umuman olganda, O'zbekistonda qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish masalalari bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu olimlarning ishlariga asoslanib, qishloq xo'jaligi sektori uchun yanada adolatli va samarali soliqqa tortish tizimini yaratish imkoniyatlari mavjud. Bu esa nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy farovonlikni oshirishga ham xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish uchun tadqiqot metodologiyasi bir qator muhim bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu metodologiya, asosan, qishloq xo'jaligi sektorining iqtisodiy jihatlarni chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot jarayoni quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

1. Maqsad va vazifalarni aniqlash: Tadqiqotning birinchi bosqichi - maqsad va vazifalarni belgilash. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimidagi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash va tahlil qilishdir. Bunga qishloq xo'jaligida soliq siyosatining samaradorligini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va ularga yechimlar taklif qilish kiradi.

2. Adabiyotlarni tahlil qilish: Tadqiqot davomida mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar, davlat statistikasi va boshqa manbalar tahlil qilinadi. Bu bosqichda qishloq xo'jaligi

korxonalarini soliqqa tortish bo'yicha ilgari olib borilgan tadqiqotlar, amaliy tajribalar va xalqaro tajribalar o'rganiladi.

3. Ma'lumot to'plash: Tadqiqotda sifatli va miqdoriy ma'lumotlarni to'plash juda muhim. Bu maqsadda so'rovnomalalar, intervyular va statistik ma'lumotlar yig'iladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini rahbarlari, iqtisodchilar va mutaxassislar bilan intervyular o'tkazish orqali ularning fikrlarini va tajribalarini o'rganish mumkin.

4. Tahlil va baholash: To'plangan ma'lumotlar tahlil qilinadi. Miqdoriy ma'lumotlar statistik usullar yordamida tahlil qilinishi mumkin, masalan, regressiya tahlili yoki korrelyatsiya tahlili. Sifatli ma'lumotlar esa kontent tahlili orqali o'rganiladi.

5. Natijalarni muhokama qilish: Tahlil natijalari asosida qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimidagi asosiy muammolar va ularning yechimlari muhokama qilinadi. Bu bosqichda olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

6. Xulosa va tavsiyalar: Tadqiqot yakunida umumiy xulosalar chiqariladi va qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Bu tavsiyalar davlat siyosatiga, iqtisodiy strategiyalarga va amaliyotga qo'shilishi mumkin. Ushbu metodologiya yordamida qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur o'rganish va bu sohada samarali yechimlarni taklif etish mumkin.

Tahlil va natijalar.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari, bu sohaning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatidan kelib chiqib, murakkab va ko'p jihatli jarayonlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tahlil qishloq xo'jaligi korxonalarining soliqqa tortish tizimini, uning afzalliklari va muammolarini ko'rib chiqadi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun soliq tizimi ko'pincha murakkab va o'zgaruvchan bo'ladi. Bu sohada turli xil soliq turlari, masalan, yer solig'i, daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) va boshqalar mavjud. Har bir soliqning o'ziga xos hisoblash mexanizmlari va imtiyozlari bor, bu esa qishloq xo'jaligi korxonalariga o'z faoliyatlarini rejalashtirishda qiyinchiliklar tug'diradi.

Qishloq xo'jaligini rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati doirasida qishloq xo'jaligi korxonalariga ko'plab imtiyozlar beriladi. Masalan, yangi texnologiyalarni joriy etish, ekinlarni diversifikatsiya qilish yoki ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish uchun soliq imtiyozlari taqdim etiladi. Biroq, bu imtiyozlarning samaradorligi va ularning amaliyotga tatbiqi ko'pincha savol ostiga olinadi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini ko'pincha iqtisodiy jihatdan noaniq sharoitlarda faoliyat yuritadilar. Ularning daromadlari iqlim sharoitlari, bozor talablariga va boshqa tashqi omillarga bog'liq. Bu esa soliqqa tortish jarayonida muammolarni

keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, agar korxonalar yil davomida past daromad olgan bo'lsa, unda soliqlarni to'lashda qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

Soliq ma'muriyati qishloq xo'jaligi korxonalarining faoliyatini nazorat qilishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ba'zan soliq nazorati jarayoni murakkab va vaqt talab qiluvchi bo'lishi mumkin, bu esa korxonalar uchun qo'shimcha xarajatlar va qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shuningdek, soliq organlarining malakasi va resurslari ham muhim ahamiyatga ega. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimi ko'p jihatdan takomillashtirishni talab qiladi. Birinchidan, soliq qonunchiligini soddalashtirish va uning shaffofligini oshirish zarur. Ikkinchidan, qishloq xo'jaligi korxonalarini qo'llab-quvvatlash uchun davlat dasturlarini kengaytirish va imtiyozlarni yanada samarali qilish lozim. Uchinchidan, soliq organlarining malakasini oshirish va ularning faoliyatini modernizatsiya qilish orqali nazorat jarayonini yaxshilash zarur. Umuman olganda, qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimi iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohada muammolarni hal qilish orqali nafaqat qishloq xo'jaligini rivojlantirish, balki butun iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash mumkin.

Xulosa.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish tizimi sohaga xos bo'lgan mavsumiylik, yer resurslaridan asosiy vosita sifatida foydalanish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash kabi strategik omillar bilan ajralib turadi. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Soliq kodeksiga muvofiq, agrar sektor uchun soliq stavkalarining optimallashtirilishi va yer solig'ining hisoblanishida o'ziga xos mexanizmlarning joriy etilishi soha vakillari uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Soliq imtiyozlari va rag'batlantirish vositalari qishloq xo'jaligi korxonalarining investitsion jozibadorligini oshirishga hamda eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, soliqqa tortishning samarali mexanizmi nafaqat davlat budjetini to'ldirish, balki agrar sohada innovatsion texnologiyalarni joriy etish va fermer xo'jaliklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim dastagidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'aniyev, B. A. Qishloq xo'jaligi korxonalarida soliq yukini kamaytirish va soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2018. – 45-72-b.

2. Jo‘rayev, A. S. Soliqlar va soliqla tortish: Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun darslik. Qishloq xo‘jaligi korxonalarini uchun maxsus soliq rejimlari tahlili. – Toshkent: "Sharq", 2012. – 210-245-b.

3. Malikov, T. S., Xaydarov, N. X. Byudjet-soliq siyosati: Nazariya va amaliyot. Agrar sektorni soliq vositalari orqali rag‘batlantirish masalalari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2017. – 130-158-b.

4. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi: Qishloq xo‘jaligini isloh qilish va fermerlik harakatini rivojlantirishning iqtisodiy asoslari. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021. – 115-140-b.

5. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent: "Adolat", 2020. – 150-185-b.

6. Toshmatov, Sh. A. Qishloq xo‘jaligi korxonalarini iqtisodiyoti: Soliqla tortish tizimi va korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta‘minlash. – Toshkent: "Moliya", 2019. – 88-112-b.

7. Vahobov, A. V., Jo‘rayev, A. S. Soliqlar va soliqla tortish: O‘quv qo‘llanma. Qishloq xo‘jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari uchun soliq solishning o‘ziga xos jihatlari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2009. – 165-198-b.

8. Xudoyberdiyev, Z. A. Agrar soha moliyasi: Qishloq xo‘jaligi sub‘ektlarini davlat tomonidan tartibga solishning soliq va moliyaviy vositalari. – Samarqand: "SamDU nashriyoti", 2016. – 70-95-b.